

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1998 m. gruodžio 26 d.

Nr. 165 (47)

Saturday supplement December 26, 1998

No. 165 (47)

Kalėdos — džiaugsmo šventė

KUN. V. RIMŠELIS, MIC

Kristaus užgimimo minėjimas liturgijoje pirmiausia prasidėjo Šiaurės Amerikoje. Išlikusi yra homilija apie Kristaus užgimimą, pasakyta Optato Numidijoje apie 383 metus. Kalėdų šventė buvo pradėta švęsti Milane šv. Ambrozijaus vyskupavimo metais. Vysk. Ambrozijus mirė 397m. Rytų Bažnyčios tikintieji Kalėdas šventė sausio 6 d. Gregorijus Nazijanietis Kalėdų pamokslą sakė Konstantinopolyje gruodžio 25 d. 380 m. Vėliau jis save laikė Kalėdų šventės įkūrėju. Palestinoje iki 7 šimtmečio Kalėdos buvo švenčiamos sausio 6 d., kai jau visas krikščioniškasis pasaulis buvo priėmęs Kristaus užgimimą gruodžio 25 d.

Bažnyčios istorikai nesutaria, kokiais metais ir kokia dieną Kristus gimė. Šv. Lukas Evangelijoje labai gražiai ir aiškiai aprašo Kristaus užgimimo laiką. „Anomis dienomis išėjo cesoriaus Augusto įsakymas surašyti visus valstybės gyventojus. Toks pirmasis surašymas buvo padarytas Kvirinui valdant Siriją. Taigi visi keliavo užsirašyti kiekvienas į savo miestą. Taip pat ir Juozapas ėjo iš Galilėjos miesto Nazareto į Dovydo miestą, vadinamą Betliejumi, nes buvo kilęs iš Dovydo namų ir giminės. Jis turėjo užsirašyti kartu su savo sužadėtine Marija, kuri buvo nėščia. Jiems tenai esant, prisiartino metas gimdyti, ir ji pagimdė savo pirmgimį sūnų, suvystė jį vystyklais ir paguldė edžiose, nes jiems nebuvo vietos užėjoje“ (Lk.2,1-7). Taigi Kristaus užgimimo metai yra tie patys, kuriais cesorius Augustas išleido įsakymą surašyti visus valstybės gyventojus.

Kaip ten bebūtų su Kristaus užgimimo data, visi krikščionys su džiaugsmu priėmė Kalėdų šventę. Sąmoningai ar nesąmoningai krikščionys Kristaus užgimimą riša su Dievo Sūnaus Įsikūnijimu. Dievo kūrybos Įsikūnijimas yra pati didžioji paslaptis. Dėl šios paslapties įvyko angelų sukilimas prieš Dievą. Jiems buvo apreikšta, kad Dievo Sūnus laikų pilnybėje taps žmogumi, kurį reikės garbinti kaip patį Dievą, nes jis bus Dievas su žmogaus prigimtimi. Liuciferis, šviesos nešėjas, sukurė didelę daugybę savo pasekėjų angelų. Jie sukilo prieš tokią Dievo kūrybą ir atsisakė tokį Dievą garbinti. Šv. Mykolas Arkangetas ir jo pasekėjai kovoję prieš Liuciferį su šūkiu „kas kaip Dievas!“. Liuciferis ir jo pasekėjai tapo ištremti iš dangaus buveinių. Viešpatas Jėzus trumpai yra išsireiškęs apie blogųjų dvasių išstėmimą: „Mačiau šėtoną, kaip žaibą krinantį iš dangaus“ (Lk. 10,18).

Taigi ir dvasios, piktosios ir gerosios, visi angelai dangių laukė įsikūnijusio Dievo atėjimo. Danguis angelai garbino vaikėlį Jėzų kaip patį Dievą, gimusį prakartėleje. „Ūmai atsirado gausi dangaus kareivija. Ji garbino Dievą, giedoda-

ma 'Garbė Dievui aukštybėse, o žemėje ramybė jo mylimiems žmonėms!'“ (Lk. 2,13-14).

Mums sunku įsivaizduoti su kokių piktumu ir pašėlimu piktosios dvasios sutiko Įsikūnijusio Dievo užgimimą. Iš šėtono gundymų mes galime įsivaizduoti, su kokiom pinklėm piktosios dvasios Dievo Sūnui bandė atkeršyti. Jos sugundė visą tautą prieš Viešpatį Jėzų. Jos įkvėpė piktiesiems žmonėms didžiausiomis kanciomis Jėzų nukankinti. Liuciferis Dievui atkeršijo, kai su jo pagalba Kristus mirė ant kryžiaus. Bet Dievo išmintis yra didesnė už visų angelų ir piktųjų dvasių išmintį. Per Kristaus mirtį ant kryžiaus visa žmonija tapo atpirkta.

Šiandien mes žinome, kas mums gimė Betliejuje prieš du tūkstančius metų. Tas Jėzus šaltoje prakartėleje yra nuo amžių Dievo planuose numatytas, kai buvo nutarta Dievo Sūnui įsikūnyti ir tapti žmogumi. Dėl to įsikūnijimo visas pasaulis yra sukurta. Kalėdų šventėse garbinamas vaikelis yra tas, „per kurį visas atsirado, ir be jo nieko neatsiradė, kas tik yra atsiradę“ (Jn.1,3). „Jame sutverta visa, kas danguje ir žemėje, kas regima ir kas neregima, ar sostai, ar viešpatystės, ar kunigaikštystės, ar valdžios — visa sutverta per jį ir jam“ (Kol.1,16). Taigi tas bejėgis kūdikis yra viso pasaulio sukūrėjas. Apie tai niekas nežinojo, kai Jis gimė Betliejuje, išskyrus Jo Motiną ir Šv. Juozapą.

Dievas gyvena neprieinamoje šviesoje. Per Įsikūnijimą Jis tapo prieinamas ir artimas visiems, kaip ir visi kiti vaikai. Tiems, kurie laukė Mesijo ateinant iš karalių ar kunigaikščių rūmų, Jis ir dabar nėra žinomas ir yra nepriimtinas. Jau tik iš Viešpaties užgimimo matome, kad Dievas atėjo į mūsų pasaulį patirti vargano žmogaus gyvenimo. Jis nerodo dieviškos visagalybės. Kai Erodas ieškojo Jėzuliui nužudyti, tai Jo Motina ir Šv. Juozapas iškeliavo su Juo į tremtį — į Egiptą.

Ten Jis buvo globojamas benamių ir vargšų žmonelių. Šv. Juozapas gavo staliaus darbą. Motina turėjo visą laiką prižiūrėti savo Sūnelį. Jėzulis laukdavo Juozapo pareinant iš darbo, nes jis vis ką nors parnešdavo. Vaikelis Jėzus labai džiaugėsi, kai gaudavo obuolį ar kokį kitą vaisių. Juozapas Jam padirbdavo žaisliukų. Turbūt ir angelai stebėdavo, ką tas vaikas veikia ir kaip žaidžia. Sakoma, kad Juozapas padirbo Jam keletą avinėlių. Kai Jėzuliui išdygo pirmieji dantukai, tai Jis tiems avinėliams ausytes apgraužė. Taigi Jis augo kaip ir kiti vaikai, nerodydamas savo visagalybės. Tik kai užaugo, Jis pradėjo daryti stebuklus, nes Jis buvo gailestingumo ir meilės Dievas ir Žmogus.

Kalėdų šventė yra džiaugsmo šventė. Dievo Sūnus atėjo į pasaulį jo atnaujinti ir mus paruošti amžinam gyvenimui.

Amžinas Kalėdų priminimas

„Pradžioje buvo Žodis. Tas Žodis buvo pas Dievą, ir Žodis buvo Dievas... Tas Žodis tapo kūnu ir gyvenimo tarp mūsų“ (Jono 1:1, 14). Šitie didingi Jono Evangelijos žodžiai suteikia Betliejui kosminę perspektyvą ir skelbia svarbiausią tiesą apie Dievą. Tiesa yra šita: Dievas yra mūsų tarpe mirtingame žmoguje.

Dažnai mes klausiame: koks yra Dievas? Kas glūdi pasaulio gelmėje? Kas yra visatos širdyje? Mes, aišku, negalime žinoti viską apie viską, bet šita mums yra žinoma Kalėdų įvykyje su užtikrinimu: Dievas davė mums Save Patį, siųsdamas Savo Sūnų Jėzų į mūsų pasaulį. Dievas, kuris sukūrė dangų ir žemę, tiek mylėjo mus, kad atėjo į mūsų tarpą tokiu būdu, koku mes Jį galime iš tikrųjų priimti — kaip vienas iš mūsų. Toks Dievas mums yra artimas, mumis rūpinantis, mus mylintis, mus pažįstantis.

Šiose Kalėdose padarykime vietos mūmų šitokiam įžvalgiui: ateidamas pas mus Jėzus gimimu, Dievas parodė Savo išvaduojantį humarą. Ar tai nepaprasta, nuostabu ir netikėtina, kad pasaulyje, kuris pilnas aukštuomenės pretenzijų, ekonominių gėrybių ir materialinių patogumų, Dievas pasirinko ateiti pas mus tvarte tarp gyvulių, prie piemenų, prie Marijos ir Juozapo ir viso, giedančių dangaus angelų, choro? Lyg Dievas sakytų mums: jūs esate prisirišę prie netikrų vertybių. Meiltingai, bet tvirtai Jis kumštelėja į mūsų pretenzijas ir pristato mums Savo Didžiausią Dovaną savitu būdu.

„Žodis tapo kūnu ir gyveno tarp mūsų“. Reikšmingas skliautas gaubia nuolankų Viešpaties Jėzaus gimimą: tarpe visų gyvenimo pasikeitimų pastovi ir nesikeičianti ašis, kuria mes galime amžinai pasitikėti, yra štai kas — Dievas yra mums malonus. Jo malonė yra nesikeičiantis dalykas, kuri svaresnė ir didingesnė, negu mes ją sugebame įsivaizduoti.

Šiandien Betliejus guli kovos lauke tarp izraelitų ir palestiniečių. Pasirašyta taikos sutartis yra trapi ir nepastoviai vykdoma. Šalis yra daugelio konfliktų kovos, kuri daug aukų jau yra pareikalavusi, laukas. Bet Kristaus Gimimo bažnyčia, seniausia visame pasaulyje, tebestovi kaip nesikeičiantis, geros ir džiaugsmingos naujienos simbolis. Naujienos, kurią pasaulis pirmą kartą išgirdo netoli esančiuose piemenėlių laukuose. Bažnyčios pastatas, kuriame man teko prieš keletą metų lankytis, yra senoviškas. Po šita bažnyčia Kūdikis Jėzus užgimė edžiose uoloje, prie kurios priėti reikia gerokai pasilenkti, tuo išreiškiant pagarbą Tam, Kuris čia atėjo pasaulin.

Metai po metų, šimtmetis po šimtmečio šventovė tebestovi. Jos varpai gaudžia kiekvienų Kalėdų metu, kviesdami žmones ateiti su tikėjimu prie anų žemų grotų, prisiminti ir pagarbinti Taikos Kunigaikštį. Atėjęs pasaulin, Mesijas Kristus kartą sakė: „Aš esu

keltas, tiesa ir gyvenimas“. Pamąstykite, ką tai reiškia mūsų bendruomenės problemoms, kurias vengiame spręsti. Šeimų iširimas šiame krašte padaro didelę žalą jauniems ir seniems. Ją visi patiria, ypač švenčių metu. Psichologas tvirtina, kad didžiausia priežastis nusiklastamumams ir narkotikams kyla iš suirusių šeimų vaikų pykčio. AIDS epidemija nusineša ne tik vyrus ir moteris, bet kartu palieka jų vaikus našlaičiais. Gautas laiškas iš vienos organizacijos iškėlė rūpestį apie moralę žiniasklaidoje — televizijoje, radiju, kompaktiniam diske. Laiško rūpestis buvo protestuoti prieš populiaros dainos žodžius, jau puse milijono tiražo išplatintus, pilnus šiukšlių, kuriuos net nedera viešai paskaityti. Tačiau jau pusės milijono jaunuolių sielos maitinamos tokiom šiukšlėm.

Jėzus Kristus mums nurodo geresnį kelią. Jis Pats yra mūsų geresnis kelias, išvedantis jaunus ir senus iš mūsų aplinkoje siaučiančios moralinės dykumos. Jėzus Kristus yra Dievo amžinasis priminėjas, kad Jo malonė „moko mus atsisakyti bedievystės ir pasaulio aistrų, ir kad mes santoriai, teisingai ir maldingai gyventume šiame pasaulyje, laukdami palaimintos vilties ir mūsų didžiojo Dievo bei Gelbėtojo Kristaus Jėzaus šlovės apreiškimo, kuris atidavė save už mus, kad išpirtų mus iš visokių nedorybių ir suburtų sau nuskaistintą tautą, uoliai gerius darbam“ (Titui 2:11-14). Čia mums yra tikro džiaugsmo priminimas, Žodis tapęs kūnu, gyvenantis mūsų tarpe ir veikiantis už mus.

Šią Kalėdų dieną priimkite širdin malonąus Dievo apsišikimą — Žodį, kuris tapo žmogum ir gyveno tarpe mūsų. Užgimęs Kristus mums užtikrina, kad nesikeičiantis ir pastovi Dievo malonė yra tvirtas inkaras visuose mūsų gyvenimo pasikeitimuose. Jame mes žinome, kad pasaulio širdies gelmėse glūdi pasigailintis Dievas, kuris pažįsta mūsų vardą. Su mumis visados esantis Kristus yra mūsų kelrodė per šio besibaigiančio šimtmečio moralės džiungles. Dekui Dievui, kad Jis yra paskutinis Žodis mūsų triukšmingame pasaulyje.

Kokią didžią nuostabią dovaną Dievas yra mums davęs Kristuje! Tai dovana ne vien šiai Kalėdų dienai, bet visoms mūsų dienoms — ir ypatingai mūsų paskutinei dienai. Kada per Jo malonę mes išvysime Jį veidas į veidą, mes sužinosime ne vien tik, kodėl angelai taip džiaugsmingai giedojo patį pirmą Kalėdų naktį. Mes tada įjungsime savo balsus į aną amžiną giesmę, kuri amžinai išaukštins Dievo šlovę ir ramybę. Ilgėdami šios amžinos giesmės, mes galime ją jau šiandien pratintis giedoti: „Garbė Dievui aukštybėse, o žemėje ramybė Jo mylimiems žmonėms“ (Luko 2:14).

Hansas Dumpys
Lietuvių evangelikų
liuteronų vyskupas iševijai

JULIJA ŠVABAITE

Iš ciklo „Vilniaus gatvių vaikai“

PAGLOSTYK DAR KARTĄ

Paglostyk dar kartą,
teta Alma,
šašuotą mano galvą
ir veidą,

kaip tada
per Velykas...

Tavo šiltą delną
jaučiu ir šiandien,—

sako, pakviesi mus —
visus gatvių vaikus —
našlaičius,
pamestinukus,
ligonius

į naujus namus, —

gal nereikės daugiau miegoti
squatryne,
arba po tiltu...

NĖRA TAIP LIŪDNA

Nėra taip liūdna man
Vilniuje: —
važinėja balti Mercedesai,
parduotuvų languose
žaislai,
blizgučiai...

Nėra taip liūdna man
Vilniuje,
po to, kai teta Alma
davė saldainių,
dovanėlių,
šoko su mumis
ir dainavo...

BĖKITE, VAIKAI!

Bėkite greičiau,
vaikai,
dalina Kalėdoms dolerius
daktaras

iš Amerikos!

Aš jau gavau keturis,
bet neuženka, —
mano draugas serga, neateis...

Tai aš iš kito šono: —
Po o o o n a s!.. —

Gal nepažins manęs?

Dar norėčiau paklausti,
kodėl negyja
mano kojų pirštai,
krvini ir nušalę...

Bet jis jau praėjo,
nulenkęs galvą
ir visai nesijuokdamas...

BALTA SESELĖ

Balta seselė
paėmė už rankos: —
— einam!..

O aš nepaliksiu Murzos, —
jai pasakiau,
norėjau pabėgti,
bet jos ranka buvo stipri: —
— judu abu murziai, —
juokėsi
ir nusivedė.

Didelėje salėje
prie bažnyčios
mūsų Kalėdos!
Žiba eglutė,
prakartėlė,
aukšti stalai, lėkštės,
šaukštai, samčiai...
Kvepia karšti lašiniuočiai.

O ji tik juokiasi ir klausia:
— kurgi tas Murzius,
ar nepabėgo?..

BALYS AUGINAS

KALĖDOS SPALVOTAM RYŠULY

Tarp kaspinų ir popieriaus dėžių,
Tarp surištų spalvotų popierių
Viskas viliojančiai gražu,
Bet kur dangaus Didžioji dovana?
Kokiam spalvotam ryšuly,
Surašiotas Tu paslėptas guli,
O dieviškas mums gimęs Kūdikėli?

Kai švenčiame Tavo gimimą vėlei,
Prisipažinkime — užmiršom prakartėlei
Ir pirmenybę skiriam Poinsetta gelei
Ir dirbtinų eglučių mums šiandien gana —
Tik kur dangaus Didžioji dovana?
Ir kur pradingo džiaugsmas piemenėlių,
Išvydus stebuklingą žvaigždę danguje?
Kai buvome ir mes linksmi su ja?

Nūnai už pinigą Kalėdas nusipirkę
Mes švenčiame jas jau prieš adventą —
Ir lakstom vilkdami dėžes į pirkėjų
Ir žiburelius uždegam, kad sieloj būtų šventa...
Nejaugi tapome pagonys,
Jei daiktą ėmė garbinti žmonės?

Bet aš Kalėdų naktį vėl sugrįšiu
Ten į vaikystę, kur malda
Ir kur gavino širdį piemenėlių mišios —
Nereikia man spalvotų kaspinų, dėžių,
Nei tų eglučių žibančių, gražių,
Nes Tu, o gimęs Kūdikėli esi mums dovana
Ir mano širdžiai to gana!

Tik aš liūdžiu: — kokiam spalvotam ryšuly
Tu vienišas, surašiotas guli? —

VARIS IR BANKAI

VYTA UTAS VOLERTAS

Mūsų kiemai nugaromis remiasi. Paslaptį išlaikyti negalime, nes vieni kitus matome iš visų pusių. Pagaliau — kokios paslaptys gali būti su Žeruočiu?

Tiesa, kiemų ribą žymi du krūmeliai. Anksti pavasarį jie žiedais pamojuoja, bet greitai apsnūsta, vos vos išlaikydami ant šakų sausros apkepintus lapelius. Bet krūmelių pavėsy, tiesiai iš jų šaknų, prasiplėšia aukštos piktžolės ir švytruoja visą vasarėlę.

— Tavo bijūnai, — šaiposi žmona. — Apravėk, švariau atrodyt. Kiekviena nereikalinga šaknelė naikina žemės gyvybę. O ji ribota. Tausokime, kad mums nepristigtų.

Neraunu, nes vasarą tarp krūmų šakų ir piktžolių žiopi paukšteliai sukrovė lizdą. Jei sukrovė vieną vasarą, gal sukraus ir kitą. O dėl žemės gyvybės... Man jos užteks, nes jau pensininkas esu. Nestokos ir žmonai. Ji yra porą metų už mane vyresnė. Tik vis nuogastauja: ar mums užteks to, ar užteks ano.

Paukštelius saugojome abu kaimynai. Žeruoelis gainiojo kates iš savo kiemo pusės, o aš — iš savo. Tačiau atriedėjo nedidelė audrelė ir vėjas pabėrė iš lizdo visus keturis kiaušinėlius, melsvus, su rudais taškeliu. Gamta sutriuškino mūsų draugų, nekaltų paukštelį, triušą ir ateities planus. Net stipriausios rankos nepajėgia likimo suvaldyti. Tai ką apie paukštelius.

Kokios gali būti paslaptys su Žeruočiu, nei geru, nei blogu, nei ypatingai sumaniu, nesugebėjusiu net nuo piktos nelaimės apsaugoti vargingų paukščiukų? O paslaptys... Jomis reikia tik tada apsisupti, kai norima aplinkinius priversti daug spėlioti, kalbėti ir galvoti. Žeruoelis galvoja tik apie save. Nerūpi jam žmonės, gražūs ir blogi orai, geros ir piktos dvasios, šventos ir paprastos dienos. Jei pensininkas Žeruoelis nemiega, tai arba šliaužioja, arba sėdi. Kas rūpestciais nevargina galvos, tokio smegenys yra tyri kaip šaltienos drebuliai.

Kai jis atsikraustė, gaudindavosi į jį žiūrėdamas. Lėtai slampinėdavo vienišius po savo kiemą ir, aišku, nieko nematydavo. Artimo gailėstis iššaukia migrenas, sužadina artritą, atveda nemigą. Nemiga

pakirto ir mano kantrybę. Neiškentęs sušukau Žeruočiui per tuos krūmelius:

— Ateikite, susipažinsime!
— Jei daviau žodį, tai ateisiu,
— atsiliėpė ir atėjo, pradėdamas mano gyvenime naują laikotarpį. Kai su atsilankiusiu svečiu prisėdavau po ažuoliuku, kurį rūpestciais ir skausmais gražiai išauginau, ir Žeruoelis nepamiršdavau. Į jį, už krūmelių stypčiojantį, negalėdavau abejingai žiūrėti. Dilgindavo sąžinė, tas artimo gailėstis. Pasišaukdavau varguolį, sąžiningai įpildavau gėrimo tiek pat, kaip ir svečiui, kalbindavau.

Palengva, be jokių mano pastangų, skleidėsi Žeruoelio asmenybė. Jei tingiai kreipdavosi į atsilankiusį svečią, artimą bičiulį, kad ir labai paprastu klausimėliu, pavyzdžiui, kodėl jis šiandien pavargusiai atrodo, Žeruoelis vikriai šokdavo už svečią atsakinėti, nors jį būtų sutikęs pirmą kartą.

— Dabar tokie orai, nei šilta, nei šalta. O plautius tvindo drėgmė.

Gal ir orai, gal ir laikai kalti, pagalvodavau. Kai plaučiuose skalandoja drėgmė, kai pabrango bulvės (jas pirkdavau žmona, dėl kainos aš nekentėdavau), nėra ko šaipytis. Bet ne apie Žeruoelio nuovargį teiravausi. Kartais nemokame savo veido išskaityti, taip kaip Žeruoelis įspėjo mano svečio nuotaiką?

Bičiuliui mane užklauskus, ar namus supančioje pievelėje jau baigiau pavasarinę ruošą, Žeruoeliui net seilių lašelį papurkšdavo iš burnos, man dar nesuspėjęs prasizioti.

— Kalkes išbarstė prieš mėnesį, — skubėdavo dėstyti Žeruoelis, — neseniai pasėjo sėklas ir patrėšė. Sunaudojo tris maišus po penkiasdešimt svarų.

Pašėlo! Trašų išbarsčiau vos du maišelius. Skaičius buvo visai nesvarbu, bet kodėl jis advokatavo? Už save galima kalbėti tik apmokamam melaigui. Žeruoelis nesamdziau, jam tik rodžiau gailėstingumą, o jis man užčiaupdavo lūpas. Aš ir pats turėdavau gudyrybių sukaupęs, kurias norėdavau atskleisti, ir štai atsirado kažkoks mano išminties garsintuvas. Todėl lioviausiu rodyti jam ženklus, kad ateitų pasisvečiuoti. Dabar vienam, dviems ar keliems pažįstamiems atsilankius, į Žeruoelį, savo kieme įvairias individualias rikiuotes vykdančių, nekreipiu dėmesio. Taip man liepia savisaugos jausmas. Neprašytas žodis dažnai yra skaudesnis už ignoravimą.

Iš pradžių jausdavosi labai nepatogiai. Yra atšiauru nematyti žmogaus, kai tas trokšta būti matomas. Bet, apsirikau, o Žeruoeliui net apsiprasti nereikėjo. Po savo gyvenimo filisofija jis turėjo supylęs tvirtą pamatą: jei veltui atėjo nauda, džiaukis; jei nepasieksi jos, ką beveiksi... Svarbu, kad nepatirtum jokių išlaidų. Kiekvienas nuostolis yra žmogaus moralės priešas.

Nepaisant mano pasikeitusios nuotaikos, kaimynystė išliko. Nors žmona kartais išsitarėdavo, kokią aš randu kalbą su tuo urvininku. Kalbos neieškojau. Žeruoeliui prirėkdavau tai šio, tai to ir kalba atsiradavo. Pavyzdžiui, kartą žengė į mano kiemą ir paprašė:

— Dažnai į miestelį važinėji. Atiduok šį laišką pašte.

— Juk pašto ženklą nėra, —

apžiūrėjęs tariu.

— Tu pats pašto ženklą turi. Paimk vieną ir užklijuok. Dėl tokio nieko laiką gaisinsiu...

Kitąkart prisigretins didesniu reikalu:

— Ar negalėtum mane iki Prekybos centro pavėžėti?
— O tavo automobilis? Kam jį laikai be naudos?

— Paliksiu aikštėje, išilauš koks vaikigalis ir nuvažiuos, — Žeruoelio aiškinimai visada būdavo lengvai suprantami.

— Tai ir mano gali pavogti.

— Žinoma, gali. Nesakau, kad negali. Bet tavasis yra kitoks. Mano sportiškas, greitai akis traukia.

— Sportiškas? Juokus, kaimyne, dėstai. Pigus Fordo vežimėlis ir sportiškas... Eik jau eik, nesišaiptyk iš manęs.

— Tau nesunku pavėžėti. Dvi ar trys mylios.

Prisipašo. Ten jis nusiperka vakarykštės duonos kepalelį ir man paaiškina, kad sena duona yra priimtinesnė skilviui. Nusiperka du svarus bulvių, tada išremia prie spaudos stovo ir sklaido laikraščius. Aš laukiu, stebiu peraugusius, ant apykaklės suvirstusius jo plaukus ir pradėdu nerimti:

— Einam, laiką gaisini!

— Kiek čia to laiko... Palūkėk, radau idomų straipsnių.

— Nusipirk ir namie vartyk nors visą naktį.

— Brangus, du doleriai.

— Kas būtų, jei kiekvienas ateitų čia paskaityti ir niekas nepirktų?

— Nežinau, kas būtų. Ar man tai svarbu? Tačiau du doleriai po kojomis nesimašo.

Supratau, kad Žeruoelis myli pinigų. Štai sutapė pašto ženklą, sutapė kelionės kurą į Prekybos centrą, pusę kainos už duoną, imdamas vakarykštį kepalėlį, sutapė du dolerius, žurnalo atsakęs. Už tai jo nepeikiau, tik apgailėjau, kad pats nemoku tvarkytis. Einu pro vaiką, stypstantį su gėlėmis ant šaligatvio, paimu kelis gvazdikėlius ir — lyg tikras juokdarys — nešu namo žmonai. Ar šitam amžiuje reikėtų? Ar neužtektų gražaus žodžio? Seni žmonės meilę atpažįsta iš veido raukšlų virpėjimo.

Jei tekdamas su Žeruoeliu ilgiau užtrukti, pokalbiai, tiksliau sakant nusiskundimai, būdavo arba apie religiją, arba apie jo nuomininką. Religija jį kažkodėl erzindavo. Ne kartą yra padėjęs:

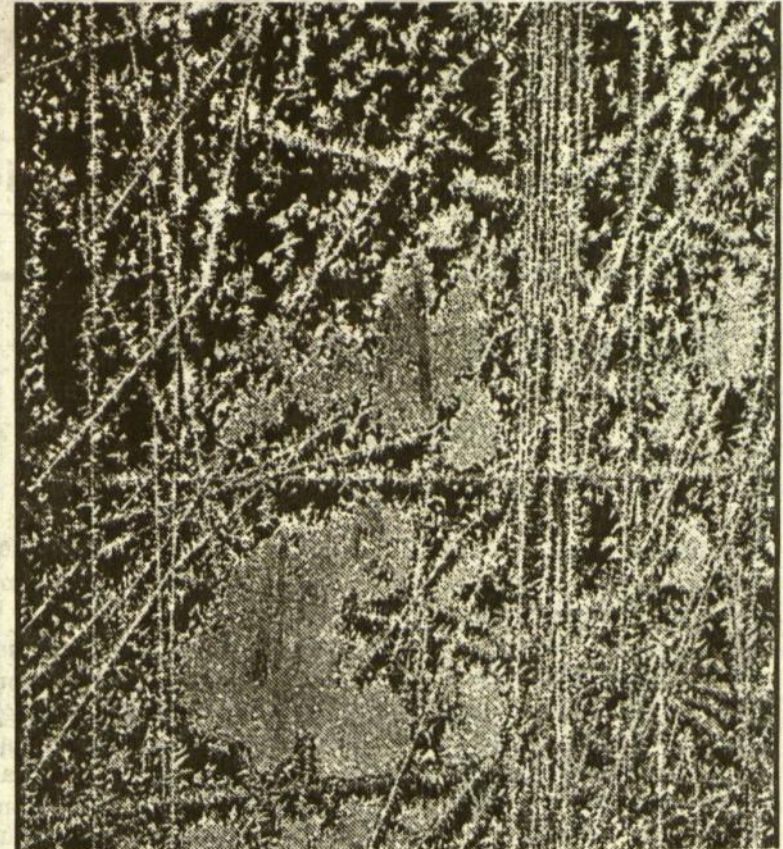
„Pluši, vargsti visą gyvenimą, o tada mirk ir viską palik. Apskritai, kam šiame pasaulyje reikia žmogaus? Kiekvienas gyvulus yra laimingesnis už mus. Paimk niekinamą asilą. Paėda, padirba, laimingai išsimėžia ir jam nesvarbu, kad stips. Jokio turto neturi. Žmogus pasigriebia šį, pasigriebia tą, o kai reikia mirti, suka galvą, kur viską dėti.

— Kai geriau pažinsi tikėjimą, dėl turto mažiau kentėsi, — esu jam atsakęs.

— Tikėjimas nieko nepatiria. Melskis, buk kiekvienam tinginiui labdaringas, gal eisi dangun, gal eisi peklon... Nenoriu nei vieno, nei kito, man ir čia gerai. Turi gyvybę, tai jau dangus. Kam reikia pažadai remtis, nežinomybe pasikliauti? Skurdi žolė yra laimingesnė net ir už didžiausios garsenybės lavoną. Ji yra, o toji garsenybė tik buvo.

— Tavo reikalas, Žeruoeli, — tepasakiau. — Kiekvienas žmogus turi savo dangų ir savo pragarą.

Jo name buvo mažas, švarus butas, kurį jis visada lengvai išnuomodavo. Tačiau nuomininkai griovė Žeruoelio sveikatą, kurią jis nepaprastai

Pirmasis šios žiemos šalčio bandymas „išausti žvaigždėtą audinį“ ant „Draugo“ pastato lango. Nuotr. Jono Kuprio

vertino. Atskubėdavo pas mane ir verkėdavo:

— Nuostolis, tik nuostolis! Išėjo ir paliko lauke prie durų degančią lempuotę!

— Kokią lempuotę? — dėl jo kalbų apie nuomininką buvau nustojęs kantrybės. — Tą vilko akį, tą dvidešimt penkių žvakių žiburėlį?

— Nesvarbu, kiek žvakių. Bet jos dega ir mano pinigų eikvoja. Dvidešimt penkių žvakės, tai ne viena žvakė. Be to, vaikigalis nuomininkas užuolaidas be jokios tvarkos kasdien tampo. Tai uždaro, tai atidaro.

— Ir užuolaidos pykdo... Nori vyras šviesos, jas atsidaro. Nori prietemos, uždaro. Kam užuolaidos yra?

— Dažnai tampydamas, virtuves nutrauks. O kas turės naujas pirkti, taisyti?

— Žinai, žinai... — rimtai nustebau. — Už ką imi nuoma, kodėl kiekvieną mėnesį nerviniesi, sumokės ar nesumokės?

— Grynas nuostolis daugiau nieko. Matai? Ir dar jo automobilis stovi. Vadinasi, namie tūno.

— Kas tau? Tegul tūno.

— Namie būdamas, dažnai tualetu naudojasi. Kiek vandens išėina...

Prieš mėnesį jis vėl mane suerzino. Ilgesnį laiką buvau jo nematęs, todėl paklausiau:

— Sirgai ar kitokios bėdos užpuolė?

— Kur čia sirgisi... — atsakė beveik nuolankiai. — Ligoms nėra laiko. Daug galvoju. Nusprendžiau tą lempuotę prie nuomoninko durų išsukti. Kam ten jos reikia... Ir žiūrėsiu, ar negalima vandens spaudimo prislopinti. Lengviau slėgs, lėčiau bėgs, mažiau tualetu nutekės.

— Žinoma! Tokioms gilioms mintims reikia gilios ramybės, — pasišaičiau.

— Ir kitokie reikalai vėlesni galvoje. Tai šis, tai tas pasi-pindavo. Sakyk, ką tu manai apie Šveicarijos bankus?

— Man jie nerūpi, bet žydų pinigai išgulejo pusšimtį metų, o sąskaitų nepanaikino. Liko numeriai ir pavardės.

— Kam naikinai? Tegul ir tūkstantį metų guli. Pinigai duonos neprašo.

— Manai, visą tūkstantį metų gali išbūti?

— Gali, — baigiau šį tuščią pokalbį, o Žeruoelis atsiduso, lyg akmenį nuo krūtinės nustūmęs. Vėl kurį laiką jo nemačiau, o kai pasirodė, palietė visai naują temą:

— Kaip tau atrodo, ar ilgai žemeje gali išsilaikyti karštai?

— Ilgai. Ypač jei cementinėje dėžėje uždaryti, kaip dabar Amerikoje yra priimta.

— Girdėjau, kad yra gryno vario karstų. Labai labai brangūs, bet tokie cementinėse dėžėse niekad nesunykty.

— Koks skirtumas... — Kartais gali būti skirtumas.

— Bet štai kas vėl įvyko. Žengė jis per krūmelius į mūsų kiemą ir iš niekur nieko paprašė:

— Kai sekmadienį važiuosi į bažnyčią, priimk ir mane.

Norėjau vėl jam prikišti, kad turi savo automobilį, bet šis netikintį Žeruoelio prašymas tiek nustebino, kad maloniai atsiliepiu:

— Kodėl ne? Vietos yra. Ar sutarei ką nors po mišų prie bažnyčios sutikti?

— Ką gali sutikti... Nieko nepažįstu.

— Tai kam tau bažnyčia?

— Nežinau, kaip aiškinti. Persigalvoju.

— Ką persigalvojai? — spaudžiu Žeruoelį.

— Daugelį dalykų. Ir vieną, ir kitą, ir trečią. Daugelį dalykų. Kai nežinai, kas bus, tai ir bažnyčia galima nusilenkti. Nepakenks. Ypač tokiam amžiuje, kai mirti nenori, o prakeikta mirtis po tavo langu su plakatu stovi. Kas nepasiriša prie vienos tvoros pusės, tam ir tvora sumažėja. Kas nuo bažnyčios bėga, jau tik vienoje tvoros pusėje tupi.

— Kodėl persigalvojai, kas tavo nuomonę staiga pakeitė?

— Labiau poteriuose įsigilinau.

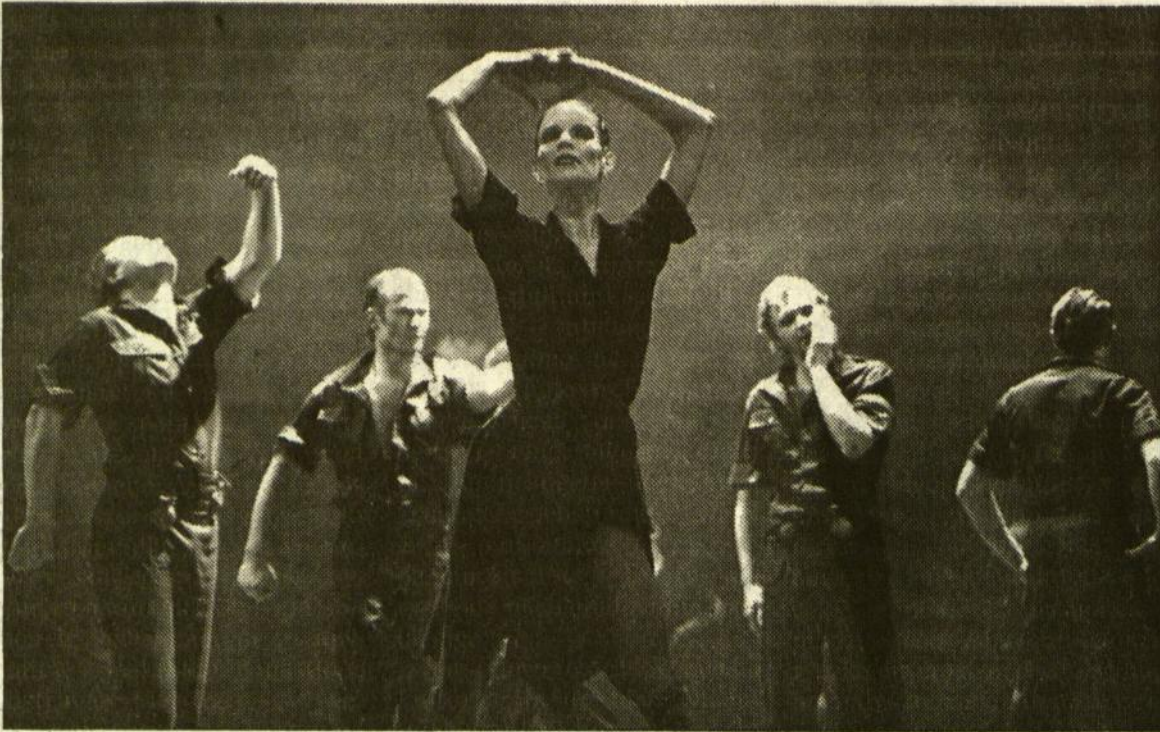
— Gerai, kad juos dar prisimenai. Tačiau mūsų poteriai ir maldos yra suprantamos be narstymų po gilumas. Gilumas mėgsta lydekos, o vištos, nuo jų bėgdamos, net bando skristi. Dievą prašome kasdieninės duonos, vogčiomis pagalvojame apie kumpio gabalėlį ir net skaidriosios laša, prašome, kad pamirštų mūsų kiaulystę, ypač kai, geras žmonas turėdami, per petį žvilgtdavom jaunesnes.

— Ir kitaip yra. Poteriuose yra labai rimtų dalykų. Štai „Tikiu kūno iš numirusių prisikėlimą ir amžiną gyvenimą“. Čia, kaimyne, nėra juokas. Prisikėlimas ir amžinai gyvenimas yra. Gyvenimas gal vienam kitam apkarsta, bet čia yra maloniau, kaip po velėna puti.

Tik dabar man paaiškėjo nei gero, nei blogo, nei ypatingai išmintingo Žeruoelio rūpestiai Šveicarijos bankais ir variniais karštais.

Jeigu matytume pasaulį atviru, pilnu nuostabos vaikučio žvilgsniu... Nuotr. Indrės Tiliūnienės

Scena iš šokio spektaklio „Carmen“. Choreografė — Anželika Cholina. Nuotr. D. Matviejo

Įsimintini Lietuvos dramos spektakliai

1998-1999 metų teatro sezoną Nacionalinis dramos teatras Vilniuje pradėjo rudens forumu, skirtu Adomo Mickevičiaus 200 metų jubiliejui. Šį forumą pradėjo choreografės Anželikos Cholinos šandien jau plačiai nuskambėjusi premjera — šokio spektaklis *Carmen* pagal Rodiono Ščedrinio ir Pablo Sarasate muziką.

Naujajame savo spektaklyje *Carmen* choreografė Anželika Cholina liko ištikima savo rimtuosiuose — *Medėjos*, *Moterų dainų* — darbuose išreikštai akivaizdžiai moters temai. Šios temos pasirinkimas liudija aktyvų ir asmenišką choreografės santykį su šiuolaikine „Lietuvos teatro kultūra: daugiau kaip prieš metus Operos ir baletu teatre įvyko lenkų choreografo Ksyzstofo Pastoro *Carmen*, tačiau choreografė panoro išsakyti dar vieną nuomonę šia tema — panašiu laiku, bet visiškai kitoje vietoje. Lietuvos nacionalinis dramos teatras tapo A. Cholinos kūrybinių ambicijų arena: savo pasirinkimu ji metė iššūkį ne tik šiuolaikinio Lietuvos šokio, bet ir viso teatro kultūrai. Jau *Moterų dainos* daug ką glumino neaiškiais žanriniais kontūrais ir savarankišku choreografės mėginimu konstruoti režisūrinę sceninio reginio struktūrą. Akivaizdu, kad choreografė turi savąjį *Carmen* versiją — antraip nebūtų sukūrusi tokios pilnavertės ir vientisos spektaklio atmosferos, pulsuojančios ritminga plastine jėga. Atskiros scenos sumanytos išradimais, spektaklis palaiko ryšį su su žiūrovu, choreografė sugeba sukurti pakankamai tolygią scenos ir salės energetinę apykaitą. Spektakliui nestinga aistringos teatrinės gyvybės — jo medžiaga, šokantys aktoriai tik retkarčiais vaidina šokėjus: dažniausiai jie vis dėlto gyvena muzikinėje spektaklio erdvėje, papildydami ją garsais, šūksniais, plastiškai niuansuotu bendravimu. Įtaigiausiose spektaklio epizoduose choreografija tarytum išstipsta veiksmą. Spektaklyje kiek galima daugiau dramatiškai niuansuoti bendravimą. Įtaigiausiose spektaklio epizoduose choreografija tarytum išstipsta veiksmą. Spektaklyje kiek galima daugiau dramatiškai niuansuoti bendravimą.

Koršunovo teatras — miesto kultūros produktas. Nuolat teigiama, kad lietuvių inteligentai — pirmoji karta, išsivadavusi žemės darbų. Šiandien akivaizdu, kad kultūrą pradėjo kurti antroji karta su visiškai kitokiu mentalitetu — bet tai nereiškia, kad ji privalo žiūrėti atgal vien tam, kad ją suprastų vakardienai. Kompromiso galėtų ieškoti oponentai. Visai neseniai buvo ieškoma valstybinės, savitos dramaturgijos — o vos tik ji pasirodė scenoje (ir dar sėkmingai), ieškėjusieji dariniai nutilo. „Nacionalinis teatras“, „nacionalinė dramaturgija“ — kas ir kada tai kurs? Tai bus nuspręsta kabinetuose ar pačiame teatre? Oskaro Koršunovo teatras neieško kompromiso su žiūrovu — jo sąlygos griežtos, o kalbėjimo maniera drąsi. Tai ne-

reikia, kad ji vulgarizuoja tradicinį teatrą. Lietuvoje (o ir pasaulyje) tai yra naujos teatro kalbos apraiška. Kiekvienam nauju savo spektakliu Koršunovas įrodo, kad yra novatorius. Nes šis teatras netoleruoja spektaklio kaip poilsio. O ypač *Byla* — Akademinių dramos teatro didžiosios scenos manifestas, aktyviai atveriantis destruktivų, išcentruotą, nepažintą, kankinantį pasaulį.

Vienatvė persmelkusi visą spektaklį. Žmogus — vienintelis įvaizdis, vienintelė besiblaškanti siela. Tai ne milžinas, kurio kojos remiasi į žemę, o rankos laiko dangų. Andriaus Žebrausko *Žmogaus kūnas* nusėtas mėlynėmis, jis pasmerktas klajonoms ir nežiniui. Režisierius šio personažo lūpomis neatsako į jokių klausimus — pats klausia, svarsto, abejoja. Spektaklio lūžis — scena, kai visi kalba ir egzistuoja kas sau. Po Mokytojos metamorfozės (Mokytoja — Mylimoji — Motina) režisierius Zmogų pavertia skulptūriniais įvaizdžiais, o dar vėliau persėka į biblinį Abraomą ir Izaoko siužetą. Finalinės scenos susumuoja spektaklį, jungia pradžią ir pabaigą, tėvo ir sūnaus tema tampa ryškia, svarbia ir lemiamą. Abraoma auka Dievui — Angelo atsistatavė, sūnaus pakaitalas — dramaturgo ir režisieriaus rankose tampa Sūnaus, o ne kas vadinama ne karta, ne laikas, bet katastrofos nuojauta. Jie griežia realiam katastrofos fone, sugeba įkūnyti tai, ko nesugeba suvirškinti „suauge“ pensininkai, todėl *Byla* paryškino teatrą supančių žmonių prieštaras, išryškėjo nesuskalbinimo problemos.

Koršunovo teatras — miesto kultūros produktas. Nuolat teigiama, kad lietuvių inteligentai — pirmoji karta, išsivadavusi žemės darbų. Šiandien akivaizdu, kad kultūrą pradėjo kurti antroji karta su visiškai kitokiu mentalitetu — bet tai nereiškia, kad ji privalo žiūrėti atgal vien tam, kad ją suprastų vakardienai. Kompromiso galėtų ieškoti oponentai. Visai neseniai buvo ieškoma valstybinės, savitos dramaturgijos — o vos tik ji pasirodė scenoje (ir dar sėkmingai), ieškėjusieji dariniai nutilo. „Nacionalinis teatras“, „nacionalinė dramaturgija“ — kas ir kada tai kurs? Tai bus nuspręsta kabinetuose ar pačiame teatre? Oskaro Koršunovo teatras neieško kompromiso su žiūrovu — jo sąlygos griežtos, o kalbėjimo maniera drąsi. Tai ne-

reikia, kad ji vulgarizuoja tradicinį teatrą. Lietuvoje (o ir pasaulyje) tai yra naujos teatro kalbos apraiška. Kiekvienam nauju savo spektakliu Koršunovas įrodo, kad yra novatorius. Nes šis teatras netoleruoja spektaklio kaip poilsio. O ypač *Byla* — Akademinių dramos teatro didžiosios scenos manifestas, aktyviai atveriantis destruktivų, išcentruotą, nepažintą, kankinantį pasaulį.

reikia, kad ji vulgarizuoja tradicinį teatrą. Lietuvoje (o ir pasaulyje) tai yra naujos teatro kalbos apraiška. Kiekvienam nauju savo spektakliu Koršunovas įrodo, kad yra novatorius. Nes šis teatras netoleruoja spektaklio kaip poilsio. O ypač *Byla* — Akademinių dramos teatro didžiosios scenos manifestas, aktyviai atveriantis destruktivų, išcentruotą, nepažintą, kankinantį pasaulį.

Vienatvė persmelkusi visą spektaklį. Žmogus — vienintelis įvaizdis, vienintelė besiblaškanti siela. Tai ne milžinas, kurio kojos remiasi į žemę, o rankos laiko dangų. Andriaus Žebrausko *Žmogaus kūnas* nusėtas mėlynėmis, jis pasmerktas klajonoms ir nežiniui. Režisierius šio personažo lūpomis neatsako į jokių klausimus — pats klausia, svarsto, abejoja. Spektaklio lūžis — scena, kai visi kalba ir egzistuoja kas sau. Po Mokytojos metamorfozės (Mokytoja — Mylimoji — Motina) režisierius Zmogų pavertia skulptūriniais įvaizdžiais, o dar vėliau persėka į biblinį Abraomą ir Izaoko siužetą. Finalinės scenos susumuoja spektaklį, jungia pradžią ir pabaigą, tėvo ir sūnaus tema tampa ryškia, svarbia ir lemiamą. Abraoma auka Dievui — Angelo atsistatavė, sūnaus pakaitalas — dramaturgo ir režisieriaus rankose tampa Sūnaus, o ne kas vadinama ne karta, ne laikas, bet katastrofos nuojauta. Jie griežia realiam katastrofos fone, sugeba įkūnyti tai, ko nesugeba suvirškinti „suauge“ pensininkai, todėl *Byla* paryškino teatrą supančių žmonių prieštaras, išryškėjo nesuskalbinimo problemos.

Koršunovo teatras — miesto kultūros produktas. Nuolat teigiama, kad lietuvių inteligentai — pirmoji karta, išsivadavusi žemės darbų. Šiandien akivaizdu, kad kultūrą pradėjo kurti antroji karta su visiškai kitokiu mentalitetu — bet tai nereiškia, kad ji privalo žiūrėti atgal vien tam, kad ją suprastų vakardienai. Kompromiso galėtų ieškoti oponentai. Visai neseniai buvo ieškoma valstybinės, savitos dramaturgijos — o vos tik ji pasirodė scenoje (ir dar sėkmingai), ieškėjusieji dariniai nutilo. „Nacionalinis teatras“, „nacionalinė dramaturgija“ — kas ir kada tai kurs? Tai bus nuspręsta kabinetuose ar pačiame teatre? Oskaro Koršunovo teatras neieško kompromiso su žiūrovu — jo sąlygos griežtos, o kalbėjimo maniera drąsi. Tai ne-

reikia, kad ji vulgarizuoja tradicinį teatrą. Lietuvoje (o ir pasaulyje) tai yra naujos teatro kalbos apraiška. Kiekvienam nauju savo spektakliu Koršunovas įrodo, kad yra novatorius. Nes šis teatras netoleruoja spektaklio kaip poilsio. O ypač *Byla* — Akademinių dramos teatro didžiosios scenos manifestas, aktyviai atveriantis destruktivų, išcentruotą, nepažintą, kankinantį pasaulį.

1998 metų sausį įvyko populiariaus prancūzų dramaturgo Bernard-Marie Kolte-

so pjesės *Roberto Zucco* premjera. Šio anksti mirusio rašytojo pasaulis ir gyvenimas ypač artimas spektaklio kūrėjams: režisieriui Koršunovui, dailininkei Jūratei Paulėkaitei, kompozitoriui Gintarui Sodeikaii. Apie *Roberto Zucco* Lietuvoje pradėta šnekti jau prieš porą metų, tačiau šio veikalo iki šiol niekas nesiryžo statyti. Siekiant vaizdo ryškumo ir švaros, spektaklyje naudojama daug grynų medžiagų. Tai vienas tų retų kūrinių, kurie primygtinai skatina tiek kūrėjus, tiek šiuolaikinę pjesę reikalauja šiuolaikinio mąstymo, šiuolaikinio apipavidalinimo konstrukcijų. Spektaklio dailininkė žiūrovams savo vizijų pasaulį siekia paversti realiu.

Roberto Zucco iš pirmo žvilgsnio — reali, gyvenimiška pjesė. Tikslūs, visiems „suprantami“ personažai: Motina, Sesuo, Brolis, Inspektorius ir t.t. Tačiau veiksmo eigoje, jų loginei prasmei nepakitęs, matai, kaip jie jungiasi su pagrindinio personažo — Roberto Zucco — sąmone, sąmone ir visu gyvenimu. Vienas po kito žudomi žmonės, žiaurumas tampa veiksmo varikliu. *Roberto Zucco* erdvė — daugialypė, sudužusi, o pagrindinis veikėjas eina pirmyn iki pat prarajos. Laikas saloje — tai laukimo laikas, o kalba atitolina salos gyventojus viena nuo kito. Šioje pjesėje nėra laukimo — tik bėgimas, kurio vienintelis atokvėpis — mirtis. Zucco — meteoras, nežinia suvokiantis save ar ne, pilno proto ar pamišęs, piktas ar taikus, mąstantis ar gaivališkas, žmogus ar žvėris.

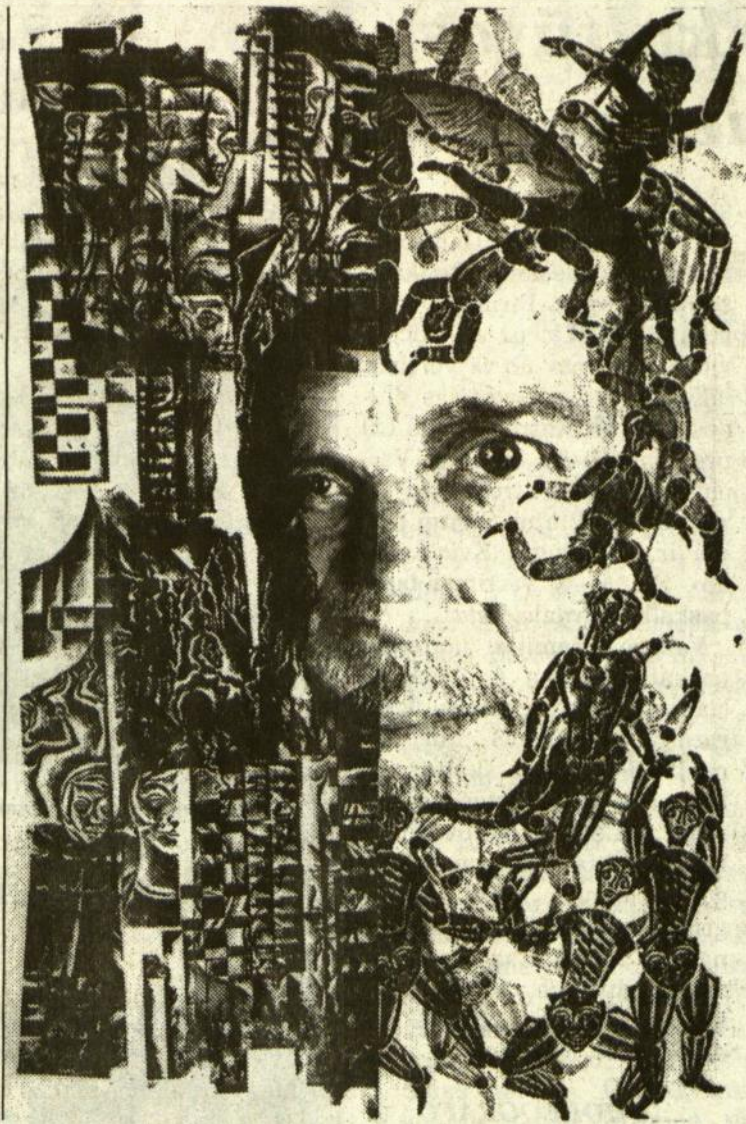
Zucco miręs jau pjesės pradžioje — bet numirti jam nepavyksta iki pat pjesės galo. Apokaliptinis prakeikimas, pati pjesės struktūra uždaro pasmerktąjį Zucco tarp šių ribų.

Pjesė sukurta kaip labirintas, ėjimas ratu, kai pabaiga grąžina į pradžią. Ant kalėjimo stogo Zucco pasirodo kaip vaiduoklis, kurio sargybiniai nepajunta savo pojūčiais, kad pabaigoje ji iš tiesų pamatytų ir išgirštų, jiems reikia apie tai pagalvoti. (Kai tik Zucco pasirodo scenoje, jis beveik bėgtinis, jau tada jis — savo paties legenda). Paskutinėje scenoje Zucco pasirodo nepažinomas ir nejudrus vienu metu, jis pabėga ir vėl grįžta ten, iš kur paspruko. Jis pakliuvo į labirintą, nuolatatos juda iš vienos vietos į kitą ir kaip nematoma ar „skysta“ būtybė prasiskverbia

pro įvairias kliūtis ir grotas. Yra tik viena būdas ištrukti iš labirinto — skristi. Tik vienas Dievas žino, kas atsitiko Roberto Zucco, jam veržiantis link saulės, o Apokalipsė — taip pat skirta ir žiūrovams.

Spektaklyje naudojamos Gintaro Šepučio video projekcijos. Vaidina Saulius Mykolaitis (Zucco), Eglė Mikulionytė, Rasa Samuolytė, Dalia Michelevičiūtė, Algirdas Dainavičius, Artūnas Sakalauskas, Rimantė Valiukaitė, Remigijus Bilinskis, Vaidotas Martinaitis, Lukas Kirkilionis ir daugelis kitų.

Daiva Šabasevičienė Nacionalinio Dramos teatro literatūrinės dalies vedėja

Vytautas Kalinauskas. „Bandymanas išsiaiškinti“. 1996 m.

BANDYMANAS IŠSIAIŠKINTI

Kas iš mūsų, vyresnės kartos lietuvių, neatsimena vaikystėje iš medžio išdrožtų ar iš kartono iškirptų siulu ar virvele tampomų, rankas ir kojas judinančių žmogeliukų? Vaikystėje juos darė jau septyniolika metų sulaukęs, bet Vilniaus kultūrininkas vis dar jaunu vadinamas dailininkas Vytautas Kalinauskas. Tuos virvelėmis tampomus žmogeliukus, da-

bar vadinamus „hampelmanais“, jis tebedirba ir šiandien, tik jau subrendusio, talentingo dailininko ranka ir išmone. Tai vienintelis „hampelmanų“ dailininkas Lietuvoje.

Gal prieš metus Vilniuje, Šiuolaikinio meno centre, jis buvo surengęs pasisekimo sušilaukusią „hampelmanų“ parodą. Ją aplankiau ir aš, patampiau patį dailininką vaizduojantį „hampelmaną“ taip, kad tas „hampelmanas“ — garsusis Lietuvos dailininkas pagal mano norą smagiai kilnojo kojas, mojavė rankomis. Tik, žinoma, tie „hampelmanai“, paliešti dailininko rankos, pakabinti tam tikroje erdvėje, jau tapo meno kūriniais.

Tuos pačius ir kitokius „hampelmanus“ galėjai matyti ir dailininko V. Kalinausko jubiliejaus proga tame pat Šiuolaikinio Meno centre iki gruodžio vidurio veikusioje parodoje — instaliacijoje, pavadintoje *Bandymanas išsiaiškinti*. Beje, čia buvo eksponuotas ir tokio pavadinimo V. Kalinausko darbas. Tai savotiškas jo autportretas: aplink dailininko susimąšusį veidą, bandantį išsiaiškinti savo meninę kūrybos esmę ir prasmę, šokinėja jo sukurti, „hampelmanai“, spiečiasi kitos jo sukurtos figūros, paveikslų fragmentai.

Parodoje buvo eksponuojami įvairūs V. Kalinausko darbai, atspindintys įvairiašakę jo kūrybą. Ilgoje, per visą salės erdvę besidriekiančioje juostoje (menotyrimininkai ją pavadino *Mebijaus juosta*) — daugybė jo sukurtų grafikos, knygų iliustracijų atspaudų.

Ekspozicijoje yra ir scenografijos darbai. Tai — dar 1975 m. Kauno Dramos teatre pastatyto spektaklio — K. Sajos *Mediniai balandžiai* scenografijos maketai. Šalia padėtas šautuvas.

— Kam jis? — paklausiau dailininko.

— Norėjau pabrėžti šaudymą. Matai — vienas šio spektaklio scenovaizdžio maketas — su kulčių žymėmis. Sušaudytas, ramus, gražus kaimas su bažnyčios bokštu, su kopyltstulpiu, su Dionizo Poškos Baulių primenancia figūra. Prisimenu, kai pakilus

uždangai, žiūrovai pamatė tų kulčių suvarpytą ramų senojo mūsų kaimo peizažą, per visą salę nusirito šurmuly, nuste-bimo atodūsis. Tais sovietiniais laikais žmonės suprato, ką tai reiškia: sušaudytas, išprievartautas mūsų ramus gyvenimas, mūsų bažnyčios, mūsų pakelių Rūpintojėliai... — sakė dailininkas.

Parodoje yra ir tapybos darbai. Tik jie užrakinti už septynių durų, į paveikslus galima pažvelgti tik pro stiklo akutes. V. Kalinauskas man ir kitiems žurnalistams aiškino, kad tie užrakinti paveikslai, matomi tik per raktų akutes, reiškia, kad praėjusio etapo dailininkas atsisako, ir jį niekada negrįš. Dabar jį domina visai kiti dalykai. Šios parodos kuratoriaus J. Valatkevičiaus nuomone, V. Kalinauskas yra vienas iš nedaugelio Lietuvos menininkų, tęsiančių modernistinius ieškojimus.

Į klausimą, kodėl savo parodą V. Kalinauskas pavadino *Bandymanu išsiaiškinti*, jis atsakė:

— Per keturiasdešimt kūrybos metų iki šios dienos bandau išsiaiškinti, kas aš esu, kodėl pasirinkau menininko profesiją, kiek mano kūryba turi prasmės mane supančio gyvenimo kontekste.

Beje, V. Kalinauskas pabandė ir aktorius darbą, mokėsi J. Miltinio dramos studijoje. Be teatro scenografu dar ilgas metus dirbo kino dailininku, beje, ir statant A. Škėmos *Pabudimą*. Dailininkas sakė, kad darbo kine patirtis vėliau pavertė iliustruojant knygas, pavyzdžiui, kai filmo kadre užfiksuojamas kuris nors knygos skyriaus momentas.

Tarp kitko, savo parodą V. Kalinauskas pavadino instaliacija.

— Nusprendžiau įvaldyti salės erdvę, o taip ir vadinti instaliacija, — paaiškino dailininkas.

Tame erdvėje sukiojosi ir jo pamėgti „hampelmanai“. V. Kalinauskas sakė, kad jų parodą nesunku surengti bet kur — susideda „hampelmanus“ į gerą lagaminą ir važiuoti jį bet kokią miestą, kad ir į Čikagą. — pajuokavo dailininkas.

Algimantas A. Naujokaitis.

RAŠYTOJAI — RYTŲ LIETUVOS MOKYKLŲ SVEČIAI

„Žodi, paremk mūsų viltį!“ — taip pavadintą šiuolaikinės lietuvių literatūros vakarų — dialogų rudens ciklą mokyklose pradeda Rytų Lietuvos kultūrinės veiklos centras. Pirmasis vakaras-susitikimas su rašytoju Vytautu Bubniu vyko lapkričio 11 dieną Vilniaus rajono Nemėžio vidurinėje mokykloje.

Penktdienį, lapkričio 13 dieną, Vilniaus rajono Mickūnų ir Lavoriškių vidurinėse mokyklose svečiavosi Algimantas Baltakis ir Marius Ivaškevičius.

Šiuolaikinės lietuvių literatūros vakarų rudens ciklas truks iki moksleivių žiemos atostogų. Susitikimuose su moksleiviais ir pedagogais ketina dalyvauti daugiau kaip dvidešimt įvairių kartų rašytojų. Planuojama aplankyti Vilniaus, Šalčininkų, Trakų bei Širvintų rajono bendrojo lavinimo mokyklas. Šiuo projektu, pasak rengėjų, pirmiausia stengiamasi aprėpti mišrias mokyklas. Vakarų metu sudaroma galimybė ne tik betarpiškai pabendrauti, padiskutuoti su rašytojais, bet ir įsigyti naujausių lietuvių autorių knygų.

Lietuvos kultūros naujienos

SAUGANT IŠEIVIJOS ARCHYVUS

JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdybos pirminkė Regina Narušienė ir Lietuvos Kultūros ministras Saulius Šaltenis Vilniuje pasirašė memorandumą dėl bendradarbiavimo, saugant išėivijos archyvus, padarant juos prieinamus Lietuvai ir pasauliui, puoselėti lietuviškos idėjas išėivijos jaunimo tarpe.

Į talką, tvarkant ir susisteminant išėivijos archyvus, Kultūros ministerija išpareigojo iš Lietuvos pasiūsti dviems metams kelis šios srities specialistus. Taip pat sutarta archyvų medžiagą perkelti į elektronines laikmenas.

Įtraukiant (integruojant) JAV išėivijos jaunimą į Lietuvos gyvenimą, užsimota jį supažindinti su Lietuvos istorija, papročiais, tradicijomis, ugdyti lietuvių kalbos igūdžius, rengti nuolatinės mokomąsias — kūrybinės stovyklas Trakų tautiniame (nacionaliniame) parke, Užutrakio dvare, Medininkų pilyje ir kitose istorinėse bei etnografinėse Lietuvos vietose.

Kultūros ministerija taip pat išpareigojo remti JAV lietuvių žiniasklaidą, teikti jai informaciją apie Lietuvos kultūrinį gyvenimą, finansškai remti jų veiklos projektus, užsakyti bibliotekoms išėivijos spaudą.

Bus bendradarbiaujama, rengiant bendrus kultūrinius renginius išėivijoje ir Lietuvoje. Tarp šių renginių — Lietuvos Himno autoriaus Vinco Kudirkos mirties šimtmečio paminėjimas, 2000 metais liepos mėnesyje Kanadoje įvyksianti JAV ir Kanados Lietuvių Bendruomenių šokių šventė.

Kultūros ministerija kasmet skirs lešas vaizdajuostėms, kompaktiniams diskams, kompiuterių programoms Lietuvos kultūros paveldo, kultūros ir meno temomis leisti ir siųsti JAV Lietuvių Bendruomenėi.

POVILO PUZINO DARBŲ PARODA

Vilniaus Paveikslų galerijoje iki 1999 metų sausio vidurio veikia dailininko Povilo Puzino darbų paroda. Joje eksponuojama apie 70 darbų, atspindinčių visą dailininko kūrybą iki karo ir emigracijos.

Užsienio P. Puzinas garbėjo kaip portretų meistras, dėstė meno mokyklose ir dailės klube. Jo darbai pelnė nemažai premijų.

Dalį darbų Dailės muziejui padovanojo Lietuvoje apsilankiusi dailininko našlė Astra. Kavos puodeliui ją buvo pakvietęs prezidentas Valdas Adamkus. Jis buvo pažįstamas su JAV mirusiu dailininku P. Puzinu.

Prezidentas padėjo Austrai už Lietuvai padovanotą idėją ir vertingą jos vyro kolekciją.

PREMIJOS ADOMO MICKEVIČIAUS POEZIJOS VERTĖJAMS

Šių metų pradžioje Rašytojų sąjungos žurnalo *Metai* redakcija buvo paskelbusi Adomo Mickevičiaus poezijos vertimų konkursą, skirtą šio poeto 200-osioms gimimo metinėms. Rašytojų klube įvykusiam

šiai daliai skirtame vakare žurnalo redaktorius Danielius Mušinskas paskelbė konkurso nugalėtojus. Pirmąją premiją (1,500 Lt) už A. Mickevičiaus poemos *Paris* vertimą 'aimėjo poetas ir vertėjas Vladas Šimkus. Antroji (1,000 Lt) premija atiteko Juditai Vaičiūnaitei, trys trečiosios — Vytautui P. Blozei, Sigitui Gedai ir Mindaugui Kvietkauskui. Šių poetų vertimai buvo paskelbti žurnale *Metai*.

Vakare premijos laureatai paskaitė naujus A. Mickevičiaus poezijos vertimus. Literatūros tyrinėtojas prof. Arnoldas Pirockinas skaitė paskaitą apie A. Mickevičiaus Vilniuje praleistus metus. Šiltai buvo sutiktas Baltimorėje ilgokai pabuvęs ir vėl į Vilnių grįžęs poetas Kazys Bradūnas su žmona Kazimiera. Jis tarė žodį apie Adomą Mickevičių, perskaitė jam skirtą eilėraštį.

CHOREOGRAFO JUBILIEJUS

Klaipėdos universiteto Choreografijos katedra surengė vakarą, skirtą išėivijos choreografo Liudo Sagio gimimo 80-mečiui.

Daug džiaugsmo susirinkusiems teikė kupina energijos, jautrumo ir meilės lietuvių kultūrai L. Sagio žmona ir bendražygė Aleksandra Sagienė. Vakaro metu ji pasidalino mintimis apie jos vyro puoselėtos „Grandinėlės“ tautinių šokių ansamblio veiklą, lietuviško šokio garsinimą.

„Grandinėlės“ šoktus šokius vakare pakartojė choreografijos specialybės studentai, papsipuošę Liudo ir Aleksandros Sagių dovanotais „Grandinėlės“ kostiumais.

NAUJI KOMPOZITORIAUS B. KUTAVIČIAUS KŪRINIAI

Danijos Odense mieste įvykusiame šiuolaikinės muzikos festivalyje *Musikhost'98* skambėjo septyni įvairiais metais sukurti lietuvių kompozitoriaus Broniaus Kutavičiaus kūriniai.

Svarbiausiu festivalio įvykiu tapo Odense festivalio užsakymu sukurtas naujas B. Kutavičiaus veikalas simfoniniam orkestrui ir mišriam chorui *Epitaphium temporis pereunti* (Epitafija praeinančiam laikui).

Daugiau kaip 40 minučių trunkančiame opuse kompozitorius panaudojo 16 amžiaus Bychovo kronikas, 17 amžiaus lietuvių filosofo ir muzikos teoretiko Ž. Liauksmo bei šiuolaikinio lietuvių poeto, Baltijos asamblėjos premijos laureato Sigitto Gedos tekstus lotynų kalba.

B. Kutavičiaus kūrybos uni-

Raminta Lampsatyte ir Bronius Kutavičius.

„Skamba žemėj angelų giesmė“... Nuotr. Eltos

KNYGA APIE BRONIŲ KUTAVIČIŲ IR JO MUZIKĄ

Lietuvos valstybinės premijos laureatas Bronius Kutavičius — vienas idomiausių ir produktyviausių šiandienos lietuvių kompozitorių. Jis savitai sintetina, susieja senąją lietuvių folkloro tradiciją ir naujausius pasaulio muzikos atgarsius. Bronius Kutavičius rašo įvairių žanrų muziką, tačiau didesnę dalį — vokalui. „Instrumento mažesnės galimybės negu žmogaus. Todėl, kad kiekvienas žmogus turi savo tembrą. Milijonas žmonių — milijonas tembrų“, — yra sakęs kompozitorius.

B. Kutavičiaus muzika jau žinoma toli už Lietuvos ribų, juo domisi ir išėivijoje. Todėl susidomėjimą gali sukelti neseniai Vilniuje „Vagos“ leidyklos išleista didelė, 228 psl. knyga anglų kalba *Bronius Kutavicius. A Music of signs and changes*. Knygos autorė — Čikagoje augusi ir gyvenusi, o muzikos studijas Vokietijoje baigusi Raminta Lampsatyte (Lampsatyte).

kalumas buvo pabrėžtas festivalio seminare. Buvusi čikagietė, dabar Hamburgo aukštosios muzikos mokyklos dėstytoja Raminta Lampsatyte pristatė Vilniuje išleista savo monografiją apie B. Kutavičių *Music of Signs and Changes*.

Algimantas Antanas Naujokaitis

Knygos leidimo rūpinėsis „Vagos“ leidyklos redaktorius Laurynas Katkus (beje, žinomo muzikologo ir dirigento Donato Katkaus sūnus), sakė, kad autorė — pianistė R. Lampsatyte turinti ne tik gerą muzikinę išsilavinimą, bet ir lakią plunksną, išsamiai pateikė B. Kutavičiaus kūrybinę biografiją, kompozitoriaus sąsąjas su visa Lietuvos muzikine kultūra, ypač teatru. Juk ir B. Kutavičiaus muzikai būdingas teatrališkumas. Pabrėžiamas jo muzikos ryšys su poezija ir jos kūrėjais. Pagal poeto S. Gedos libretą jis sukūrė operą — baletą vaikams *Kaulo senis ant geležinio kalno*, operą — poemą *Strazdas žalias paukštis*. J. Meko žodžiams jis parašė dainų ciklus.

Knyga neužsidaro vien lietuviškuose horizontuose. Rašoma apie B. Kutavičiaus ry-

šius, jo muzikos sąsąjas su žinomais užsienio kompozitoriais — Vokietijoje — Stochauzen'u, amerikiečiais — J. Cage'u, Steve Reich'u.

Antroje knygos dalyje R. Lampsatyte pateikia plačią visų kūrinių analizę. Išsias skyrius skiriamas B. Kutavičiaus sceninėms oratorijoms. Ypač plačiai aptariama *Panteistinė oratorija, Pagonių biografinė, kompozitoriaus sąsąjas su visa Lietuvos muzikine kultūra, ypač teatru*. Juk ir B. Kutavičiaus muzikai būdingas teatrališkumas. Pabrėžiamas jo muzikos ryšys su poezija ir jos kūrėjais. Pagal poeto S. Gedos libretą jis sukūrė operą — baletą vaikams *Kaulo senis ant geležinio kalno*, operą — poemą *Strazdas žalias paukštis*. J. Meko žodžiams jis parašė dainų ciklus.

Knyga iliustruota B. Kutavičiaus gyvenimą ir veiklą vaizduojančiomis nuotraukomis, jo partitūromis. Autorė suregistravo ir knygoje pateikė visus B. Kutavičiaus kūrinius, o taip pat kultūrinuose leidiniuose, kitoje žiniasklaidoje išspausdintus pasisakymus apie jį.

Algimantas Antanas Naujokaitis

PAVASARIO BALSAMS — 100

ROMAS ADOMAVIČIUS

Jonas Mačiulis — Maironis sunkiais lietuvių tautai 1894-1909 metais profesoriavo Peterburgo Dvasinėje akademijoje. Jo pastangomis ir lėšomis Mažojoje Lietuvoje, Tiltėje, O. V. Mauderodės sp. 1895 m. pasauli išvydo pirmasis *Pavasario balsų* rinkinys. Knygoje kartu buvo išspausdintas libretas „Kame išganymas“. Leidinys pasirašytas St. Maironio slapyvardžiu. Pirmąjį leidimą išplatino knygnešiai. Šiandien nelengva nustatyti, koks egzempliorių skaičius pateko poezijos gerbėjams, o kiek jų konfiskavo rusų caro žandarai.

Tais pačiais 1895 m. Tiltėje, kaip ir *Pavasario balsai*, buvo išleista poema *Tarp skausmų į garbę*, pasirašyta St. Garnio slapyvardžiu. 1907 m. išėjo šios poemos pataisytas leidimas *Jaunosios Lietuvos pavadinimu*.

1904 m. Peterburge, A. Smilgos rūpesčiu, Maironui bendradarbiaujant, pasirodė pirmasis po spaudos draudimo laikų carinėje Rusijoje legalus *Lietuvių laikraštis*. Šioje Lietuvių laikraščio spaustuvėje 1905 m. išspausdinti papildytieji *Pavasario balsai*. Mišlingas atvejis: šis leidimas pažymėtas 3-uoju. Ilgą laiką buvo daug įvairių nuomonių, kur dingo 2-asis leidimas, kuris ligi šiandien nesurastas (apie tai žr. V. Zaborskaitė, *Maironis*. 2-asis leid., 1987, p. 264). Pats poetas, rengdamas spau-

Tai įvyko 1940-aisiais, prasidėjus rusų okupacijai. Apie šį leidinį rašiau *Nemune* (1987, Nr. 8).

Vokiečių okupacijos metu, poezijos gerbėjų ir leidėjų iniciatyva, 8-asis (7-asis) leidimas buvo išleistas 1942 metais. Dalis šio tiražo buvo puošniai įrišta. Po to pradėta rūpintis dar vienu leidimu. Iš okupacinės vokiečių valdžios 1944 m. gautas sutikimas spausdinti *Pavasario balsus* 30,000 egzempliorių tiražu. Ekonominiais sumetimais buvo nuspręsta spausdinti tris bibliografiškai skirtingus leidimus po 10,000 egzempliorių. Leidimams atskirti buvo sumanyta dėti skirtingus Maironio nuotraukų variantus. Deja, tai liko neįgyvendinta. Pirmasis 10,000 tūkst. tiražas: 9-asis (8-asis) leidimas buvo sėkmingai išplatintas. Tuomet ir vėl išspausdinta 10,000 egzempliorių. Tai laikytina atskiru leidimu, nes ištaisytos kelios korektūros klaidos, bet pakartotinai buvo pažymėta 9-uoju leidimu, matyt, laikantis kitokio požiūrio, negu tas, kuriuo pasaulinėje praktikoje dabar vadovaujama. Šios knygos nebuvo subroširuotos ir įrišti nesusipėta, nes Lietuvą užgriuvo frontas iš rytų, vėl rusų okupacija, ir šį leidimą ištiko toks pats likimas, kaip ir 1940-ųjų metų leidimą. Tai paliudija atsitiktinai išlikę keli šio leidinio egzemplioriai. Sunaikintame leidime eilėraščių „Paskutinis akordas“, „Augo putinas“, „Mergaitė“, „Laiškai“ antraštės išspausdintos, kaip ir visų eilėraščių, juodu šriftu (ankstesniame leidime buvo pusjuodžiu), taip pat šis leidimas papildytas faksimiliniu eilėraščio „Skausmo skundas“ atspaudu. Poeto B. Brazdžionio 1947 m. Wuizburgo 10-jame (13-jame) leidime tvirtinama buvus išspausdintą ir trečią dešimtį tūkstančių ir suteikia šiam leidiniui 11-ąjį numerį.

1947 m. su anką 85-eri Maironio jubiliejau metais ir 15-osios mirties metinės. Wuizburge tautiečiai išleisdami *Pavasario balsus* ir žymi 10-uoju leidimu, neaiški, kodėl nepriskaitė Meerbecko leidimo, — gal apie tai nežinojo? Mes šį leidimą žymime 12-uoju. Šios laidos tiražas (3,000 egz.) be matant išplatintas, todėl tais pačiais metais vėl pakartojamas. Leidėjai paliko nepakeitę 10-ąjį leidimo numerį. Turime jį žymėti 13-uoju leidimu. Pagrindinis šio leidimo skirtumas nuo ankstesniojo tas, kad 296 puslapyje yra poeto B. Brazdžionio straipsnis, nušviečiantis *Pavasario balsų* leidimą emigracijoje. Tais pat metais buvo parengti spaudai ir išspausdinti *Pavasario balsai* ir Lietuvoje. Knygoje leidimas nenurodytas, todėl jam skiriame 14-ojo leidimo numerį.

Poeto B. Brazdžionio viešnagės Lietuvoje metu keletą kartų buvome su juo susitikę ir bandėme patikslinti *Pavasario balsų* leidimų skaičių. Poetas sutiko, kad 2-ojo leidimo iš viso nebuvo. Dėl 1944-ųjų, — trečiojo pakartotinio 10,000 tiražo leidimo Kaune, likimo ką nors tvirtinti susilaikė. Tai liudija „Sakalo“

spaustuvės direktoriaus A. Kniūkštos atsiminimai *Knygų deginimas ir naikinimas*, spausdinti mėnraštyje *Sietynas* (1989, Nr. 2).

Tais pačiais 1944 m. dalis kultūros, spaudos ir kitų leidėjų, apsisotusių pabėgėlių stovyklose Vokietijoje, spėjo parengti *Pavasario balsų* leidimą tremtyje. Knyga spausdinimui buvo ruošiamą Weimar spaustuvėje. Deja, 1944-ieji metai Maironio kūrybai antrą kartą buvo praigištingi. Bombarduojant Weimar, žuvo ir spausdinama knyga.

1952 m. laisvajame pasaulyje, švenčiant Tautos dainiaus 90-ties metų jubiliejų, poetas B. Brazdžionis parengė ir Romoje išleido 17-ąjį *Pavasario balsų* leidimą. Tai yra išskirtinis — ligi šių dienų vienintelis visas leidimas, išleistas po Maironio mirties (apie tai žr. *Literatūra ir menas*. 1988, gruodžio 24). Iš pateikto teksto matome, kad poetas B. Brazdžionis, parengęs 1952 m. ir išleides Romoje šią laidą suteikia jai 17-ojo leidimo numerį, tačiau, įvertinant tai, kad nebuvo išleisti 2-asis ir 11-asis leidimai, mes *Pavasario balsus* išleistus Romoje, pernumeruojame 15-uoju leidimu.

1956 m. išleidžiamas Maironio Rinkinių raštų dvitomis. Pirmajame tome perspausdinti *Pavasario balsai*, tai — 16-asis leidimas. 1958 m. išleidžiamas 17-asis leidimas. Lietuvoje, 1962 m. švenčiamos Maironio 100-osios gimimo metinės, buvo sunkūs metai lietuvių literatūrai, todėl Maironio minėjimo iškilmės praėjo kukliai. Jubiliejų pamėnėti buvo išleista *Rinktinė*, kuri savo turiniu prilygsta ligi tol išleistiems *Pavasario balsams*.

Pokarinėje Lietuvoje išleisty nei vieno *Pavasario balsų* leidimo eilės numeris nenurodytas.

Pavasario balsai išleisti latvių kalba (1981 m.), rusų k. (1987 m.). Maironio poezijos rinkiniai rusų k. (1948, 1949, 1962 m.), vokiečių k. (1990 m.).